

Zelení přátelé: Košíkářská vrba na školní zahradě

Předškolní děti potřebují při poznávání přírody používat ruce. Bez hmatových (haptických) podnětů nemůže být jejich poznávání světa úplné. Práce s přírodním materiálem je jednou z velmi důležitých cest, jak děti mohou přírodu poznávat. Košíkářská vrba není náročná na pěstování a má nepřeberné možnosti využití.

DOC. PHDR. KATEŘINA JANČAŘÍKOVÁ, PH.D.

Žádné fotografie, filmy ani práce s umělými hmotami nenahradí dlouhodobý kontakt rukou dětí s pískem, blátem, jílem, zeminou, sněhem, listím, šustím, kameny, srstí, peřím nebo proutím.

V tomto příspěvku bych ráda poukázala na možnost **pěstovat na školní zahradě** nebo v jejím blízkém okolí košíkářskou vrbu – cenný zdroj proutí, levného a příjemného přírodního materiálu.

Košíkářská vrba

Vrba košíkářská (*Salix viminalis*) je dvoudomá rostlina z čeledi vrbovitě Salicaceae, která byla našimi předky **hojně pěstována**. Vysazovali ji v okolí svých domovů, v okolí potůčků, na hrázích rybníků, na okrajích zahrad či dokonce

na vrbová pole. Pěstované vrby nerostly volně, ale každý rok v zimě, když neměly listů, byly ořezávány na tzv. hlavy nebo babky. Pravidelný řez jim nevádí, pravděpodobně naopak. Pravidelně ořezávané vrby se údajně dožívají vyššího věku.

” Vrba produkuje dostatečné množství proutí, které lze využít jako materiál pro vytváření, dekorace nebo zajímavé stavby.

Proutí

Košíkářská vrba vyprodukuje dostatek proutí každý rok. Proutí je úžasný materiál na výrobu košíků, košů, nůší, ošatek, kukaní pro slepice, klepadel na koberce, ohrad pro zvířata, různého nábytku, hraček či ozdob.

Plést z proutí uměli před sto lety snad všichni – dospělí i děti. Do dnešní doby se zachovala především dovednost pletení velikonoční pomlázky. Ale **proč tradici pletení z proutí neobnovit?** Sice výroba košíku trvá déle než

zakoupení plastové nádoby, ale je to mnohem šetrnější k planetě. Materiál na výrobu proutěného košíku je nebo může být snadno dostupný. Proutěný košík vydrží hodně let. Nevadí mu mraz, takže na rozdíl od plastových nádob ho můžete bez obav nechat v nevytápěném zahradním domku. A když přeče

jen doslouží, lze jej jednoduše spálit. Návrat k používání proutí je tedy chvilový. Na rukodělných trzích se dnes často využívá pedig, přírodní materiál z liány *Calamus rotang*. Výroba z pedigu je jednodušší, ale protože se k nám musí dovážet z Asie, má výroba košíku z pedigu významně vyšší ekologickou stopu než výroba košíku z proutí. A je samozřejmě také dražší.

Vysazení vrby

Košíkářské vrby můžeme vysazovat všude tam, kde je dost sluníčka, živin a vody v půdě. Obvykle stačí **zasadit čerstvě oříznutý proutek**. Pravidelnost uchycení zvýšíme, pokud jamku pro jeho zasazení vyhloubíme kolíkem a ne samotným proutkem. Vrby jsou neuvěřitelně vitální, takže obvykle

vyraší, i když se zasadí ne zcela odborně. Na zahradě gymnázia, kde jsem studovala, jsem viděla, že vyrašila velikonoční pomlázka zapíchnutá školníkem do záhonku opačným směrem. Zasazené proutky potřebují dostatek vlhkosti v půdě. Proto je výhodnější je vysazovat na podzim, kdy více prší. Ušetří nám to práci se zaléváním.

První řez

První řez děláme v první nebo nejpozději druhé zimě.

Je důležité si dobře rozmyslet, v jaké výši budeme řezat. Tento řez určuje, jak **vysoko bude hlava od země**. Obvykle se to dělá ve výšce kolem 130 cm, aby se proutky dobře stříhaly či řezaly dospělému člověku. Možná na zahradě MŠ chceme hlavu nižší, aby se na sklizni mohly pod dozorem podílet i děti.

Sklizeň

Proutí na košíky se ořezává či stříhá zahradnickými nůzkami v době, kdy jsou vrby bez listů, tedy přibližně od listopadu do března. Naši předci proutí sklízeli nejčastěji v lednu či v únoru, kdy měli poměrně málo jiné práce. Větve vrby ořežeme či ostříháme u hlavy. Na zemi z větví ostříháme boční větve a proutky, třídíme je podle délky a průměru a svazujeme do otýpek.

Pletení z proutí

Vrbové proutí můžeme začít zpracovávat hned anebo ho v otýpkách uskladnit. Před samotným zpracováním je

Ekologická stopa je uměle vytvořená jednotka, která umožňuje porovnávat dopady různých lidských činností na globální ekosystém. Velmi stručně řečeno se ptá, kolik na danou činnost potřebujeme ekosystémových zdrojů. Celá myšlenka vychází ze známého pravidla „kráva na hektar“. Zemědělci vědí, že aby mohli chovat krávy bez kupování krmiva a odvážení močůvky, musí mít právě tolik hektarů, kolik mají krav. Pokud chovají krávu na menším prostoru, musí dovážet krmivo a odvážet exkrementy. Ekologická stopa není přesné číslo, ale umožňuje lidem si uvědomovat přednosti využívání místních obnovitelných přírodních zdrojů. Více informací na webových stránkách hrazemi.cz.

třeba **proutky namočit do vody**. Čím déle byly uskladněné a čím jsou sušší, tím více dnů je necháme ponořené ve vodě. Na pletení potřebujeme proutí ohebné, dobře namočený proutek by se neměl lámat.

Mezi dnešními předškoláky asi nenajdeme mnoho dětí, které by měly **dostatečně rozvinutou motoriku** a vytrvalost, aby mohly plést samostatně složitější výrobky, jako jsou třeba košíky. Mohou se ovšem zapojit mnoha rozličnými způsoby: přinášet namočené proutky, zaplést jeden proutek nebo se jen dívat.

Můžeme s nimi plést také jednodušší výrobky, jako jsou velikonoční pomlázky nebo vánoční ozdoby.

Stavby z vrby

Na přírodních školních zahradách jsou dnes časté různé stavby z vrbového proutí. Ty mohou být buď z usušeného, nebo z čerstvého proutí. Usušené proutí se používá na ploty, stěny vyvýšených záhonů anebo jako opěra pro popínavé rostliny.

Moderní „živé“ stavby jsou nejčastěji vrbová iglú, bludiště, týpí, tunely, ploty. Pokud se rozhodneme pro stavbu „živou“, musíme počítat s tím, že ji **budeme muset pravidelně udržovat**, tvarovat a zastříhávat nové výhonky.

Citovaná a doporučená literatura:

- JANČAŘÍKOVÁ, K. Didaktické přístupy k přírodovědnému vzdělávání předškolních dětí a mladších žáků. 2. rozšířené vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2019. ISBN 978-80-7603-051-0.
- Jančaříková, K. (2020). Přírodní školní zahrady [Video file]. Dostupné na https://youtu.be/6l_fpzIBkJA.
- MRÁZEK, Tomáš. BOTANY.cz: Vrba košíkářská [online]. O. s. Přírodovědná společnost, BOTANY.cz, rev. 30. 05. 2013 [cit. 2021-04-15]. Dostupné online <https://botany.cz/cs/salix-viminalis/>
- VAŠUT, Radim Jan; SOCHOR, Michal; HRONEŠ, Michal et al. Vrby České republiky [online]. Univerzita Palackého v Olomouci, rev. 09.2013 [cit. 2021-04-27]. Dostupné online. ISBN 978-80-244-4121-4.

Na internetu naleznete různé firmy, které vám stavby mohou na školní zahradě zrealizovat (pokud dodáte vlastní proutí, dostanete slevu). A také **návody**, pomocí kterých můžete zkusit vrbové stavby postavit svépomocí na zahradě mateřské školy.

Košíkářská vrba je opravdu **dobrá zelená přítelkyně lidí**. I když ji nevyužíváme k přípravě potravy, patří mezi tzv. domestikované rostliny ■

Autorka působí na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a jako vedoucí Centra environmentálního vzdělávání a výchovy.